

“Lucienne Thys-Şenocak (2009). *Hadice Turhan Sultan. Osmanlı İmparatorluğu’nda Kadın Baniler*, (Çev.Ayla Ortaç) İstanbul, ISBN 978-605-105-028-7.”

Özellikle son 15-20 yıl içinde İslâm dünyası ve tarihsel süreç içinde Osmanlı İmparatorluğu kapsamında kadınlarla ilgili sosyo-kültürel içerikte yapılmış yayınlarda tabiri caizse bir patlama yaşanmaktadır. Buna karşılık, bu yayınlar içinde Osmanlı kadınlarının, daha doğrusu kadın sultanların veya hanedan mensubu kadınların himaye ettiği mimarlık eserlerine yönelik toplumsal cinsiyet bağlamında tüm dönemleri içerecek bir çalışma yoktur.

Lucienne Thys-Şenocak’ın *Ottoman Women Builders; The Architectural Patronage of Hadice Turhan Sultan (2006)* adlı eseri bu alanda son yıllarda yayınlanmış detaylı çalışmalardan biridir ve Ayla Ortaç tarafından *Osmanlı İmparatorluğu’nda Kadın Baniler Hadice Turhan Sultan (2009)* adıyla Türkçeye çevrilmiştir. Osmanlı hanedan üyesi kadın baniler içinde farklı kişilik ve hamilik özelliklerine sahip Hadice Turhan Sultan’ın baniliğini ele alan çalışma altı ana bölümden oluşmaktadır. Eserin giriş bölümü “Osmanlı Saray Kadınlarının Himayesinde Mimarlık” başlığını taşımakta olup, İslâm dünyasında kamusal alanda fiziki görünüşleriyle fark edilemeyen kadınların varlığından mimarlık yoluyla haberdar olduğu belirtilerek, Osmanlı toplumunda bunun 16.yüzyılda oğullarıyla birlikte sancaklara çıkmayarak İstanbul’da kalan sultanlarca ivme kazanmış bir hareket olduğuna dikkat çekilip bu yolla bir şekilde “saltanatın iskân” edildiği vurgulanmıştır. Kitap içinde banilik veya mimariyi himaye noktasında Osmanlı hanedan mensubu kadınların Avrupalı hemcinsleriyle de bir karşılaştırmasının yapılacağı ifade edilerek, Hadice Turhan Sultan’ın tüm Osmanlı kadın banileri içinde çeşitli dinî ve ticarî yapıların yanı sıra iki büyük kalenin de baniliğini yapması bakımından farklı bir konum arz ettiği kaydedilmektedir. Ancak bu kalelerin veya baniliğin Osmanlı mimarlık tarihçilerince fazla irdelenmediği, bu eserlerin İstanbul’daki dinî külliyele ilgili çalışmaların gölgesinde kaldığı belirtilir. Yazar, kitabı hazırlarken Osmanlı tarihi, mimarlık tarihi ve toplumsal cinsiyet tarihiyle ilgili üç farklı gruptan kaynakları değerlendirdiğini, bugüne kadar yapılan çalışmalarda Osmanlı mimarlığıyla toplumsal cinsiyet çalışmalarının özellikle konut-saray mimarisiyle ilişkilendirilmiş olduğunu belirtir. Hadice Turhan Sultan’ın Eminönü’ndeki külliyesinde, özellikle gayrimüslimleri ve sufleri aşağılayan Kadızadeli hareketiyle ters düşmeden hatta onlarla örtüşerek, çevredeki Yahudi mülklerini istimlak edip, inşa ettirdiği çarşıyla serveti Müslümanlaştırarak kamuoyunda meşruyetini pekiştirmiş bir kişilik olduğu kanaatine varılmıştır. Eminönü’ndeki külliye caminin güneydoğu köşesinde bulunan hünkâr kasrının sultanın isteğiyle yapılmış olabileceğine dikkat çeken yazar, bu isteğin altında erkeklere özgü bir saltanat algısının olduğunu belirtir.

Kitapta, baninin isteklerinin proje ölçeğinde ne kadarının karşılanabildiği konusuyula ilgili olarak Osmanlı ve Avrupalı tarihçilerin anlatımları kadar, vakfiye, inşaat ve onarım defterleri, sicillerdeki kayıtlar ve Hadice Turhan Sultan’ın yazışmalarına kadar tüm belgelerin kullanıldığı ve çeşitli ülkelerdeki koleksiyonlardan derlenen fotoğraf ve gravür gibi görsel malzemelerle çalışmanın zenginleştirildiği belirtilerek, cevaplanmaya çalışılan sorunun valide sultanların mimariyi himaye aracılığıyla kendilerini, dindarlıklarını ve iktidarlarını tüm tebaya nasıl anlatabildikleridir. Kitabın Osmanlı tarihini erkek eksenli, 17.yüzyılı ise gerileme paradigması temelinde ele alan yaklaşımlara karşı çıkan bir tutumla hazırlandığı ifade edilmektedir.

Kitabın ikinci bölümü “Cariyelikten Valideliğe: Turhan Sultan’ın Haremde Yükselişi” başlığını taşır. Hadice Turhan Sultan’ın Tatarlar tarafından Rusya’dan toplanmış esirlerden olduğu ve 1640 yılında 12 yaşındayken Topkapı Sarayı’na getirilip Kösem Sultan’a hediye edildiği belirtilerek, cariyelerin harem hayatlarına yönelik çoğu Avrupalı çağdaş kaynakların bilgileri aktarılmaktadır. Hadice Turhan Sultan’ın 1640’da Osmanlı tahtına çıkan Sultan İbrahim’in cariyesi olduğu, sultanın ilk varisi olan IV. Mehmet’i 1642’de doğurduğu ve pek çok garip hareketleriyle anormal davranışlar sergileyen İbrahim’in 1648’de tahttan indirilip boğdurulmasıyla henüz altı yaşında olan IV.Mehmet’e valide sultan olmasına rağmen bir süre naiplik yapmadığı kaydedilir. Naipliğin valide sultan olarak kendisine değil de babaanne Kösem Sultan’a verilmesi, dönemin Rumeli kazaskeri Karaçelebizade Abdülaziz Efendi’nin Hadice Turhan Sultan’ın naiplik yapamayacak kadar (o sıra 20 yaşında) tecrübesiz olduğu yorumuna dayandırılır. Kösem ile Hadice Turhan Sultan arasındaki gizli rekabet Kösem Sultan’ın 1651 yılında öldürülmesiyle Hadice Turhan Sultan lehine sonuçlanır. Valide sultan olarak oğlunun naipliğini üstlenen Hadice Turhan Sultan’ın maaşı günlük 3000 akçeye çıkarılmış, sarayın harem kısmında bazı mimari değişiklikler yapılmıştır. Valide sultanın oğluyla günlük program çerçevesinde görüştüğü saray ve imparatorlukta siyasi gelişmeleri öğrenebilmek için de Darüssâade Ağası ve Kethüda’yı kullandığı belirtilir. Valide sultanın kayık veya tahtirevan ya da arabayla alaylı törenlerle fiziksel olarak kendisini göstermeden kent

çinde dolaştığını ve boynunda üzerinde “Valide-i Gazi Sultan Mehmed Han” yazılı inciden bir mühür taşıdığı kaydedilir.

Hadice Turhan Sultan’ın naipliğinin ilk yıllarında imparatorluğun çeşitli birimleriyle yaptığı yazışmalarında kendi görüşlerini “arslanım” dediği oğlunun görüşüymüş gibi aktararak meşruyetini pekiştirdiği ve IV. Mehmet’in öldürülmelerini istediği üvey kardeşleri şehzade Süleyman ve Mehmet’i öldürtmeyerek askerlerin ve bürokratların gözünde adil hükümdar olarak sağlam bir imaj yarattığına dikkat çekilmektedir. Valide sultanın çeşitli tercihlerden sonra devletin başına Köprülü Mehmet Paşa’yı getirerek neredeyse yarım asır sürecek bir istikrar devrini başlattığı, Osmanlı halkına ise cengaver atalarına yakışan bir oğul değil, Çanakkale Boğazı’na yaptırdığı iki kaleyle Eminönü’ndeki külliye miras bıraktığı belirtilir. Bölümün sonuna valide sultanın çeşitli yazışmalarının belge fotokopileri ve transkripsiyonu eklenmiştir.

Kitabın üçüncü bölümü “Osmanlı Kadınları/Diğer Kadınlar” başlığını taşımaktadır. Osmanlı hanedan kadınlarının Avrupalı hemcinslerine göre fiziki görünürlüklerinin kısıtlı olduğu belirtilerek, mimariyi himaye ederek kendilerini, dindarlıklarını ve iktidarlarını görünür kıldıkları ileri sürülmektedir. Mimarlığı himaye eyleminin veya edinilmiş serveti koruma ve denetleyebilmelerinin 16-17. yüzyıllarda zirve yaptığı ifade edilerek, 16.yüzyıl İstanbul vakıflarının yaklaşık %37’sinin kadınlar tarafından kurulmuş olduğuna dikkat çekilmektedir. Hanedana mensup kadınların çağdaşları Avrupalı kraliçelerle mektuplaştıkları ve kendilerince bir diplomasi yürüttüklerini belirten yazar, bu diplomatik ilişkiler içinde hediyeleşmelerin de önemli yer tuttuğuna değinerek, özellikle Safiye Sultan ile İngiltere kraliçesi I.Elizabeth ve Nurbanu Sultan ile Fransa kraliçesi Catherine de Medici arasındaki yazışmalardan bahseder.

Sultanların harem dışı dünyayla irtibatlarını genellikle darüssâade ağaları aracılığıyla kurdukları, bunların bazılarının aynı zamanda sultanların vakıflarının denetleyicisi oldukları belirtilir. Harem dışı dünyayla irtibatı sağlayan bir diğer kesim ise “kira” hatunlardır. Genellikle Yahudi kökenli olan ve harem kadınlarına kumaş, mücevher vs. sattıkları için hareme girmelerine izin verilen bu kadınlardan bazılarının valide sultanlar ile elçilikler arasında aracılık yaptıkları belirtilir. Örneğin Safiye Sultan’ın Ester Kira’ya yazdığı bir mektupta, Venediklilerin sınır boylarına yaptıkları kaleleri yıkmalarını istediği kaydedilir. Saraya cariyeye olarak getirilerek valide sultanlığa yükselen kadınların geçmişleriyle ve aileleriyle hiçbir bağlantısının kalmadığına değinilerek, aynı durumun devşirmeler için söz konusu olmadığı belirtilir. Üçüncü bölümün “Gelenek Yaratmak: Sahiplenilen Kadın Seçkinler” alt başlığında, hamilik projelerini meşru kılabilmek için geçmiş tarihten yararlandığına dikkat çekilmektedir. Avrupalı ve Osmanlı kadınların inşa projelerine kaynak sağlama biçimlerinde farklılaşma olduğu belirtilir. Valide sultanların ancak oğulları hükümdar olduklarında bir değerleri olduğu, onlara naiplik yaparak gücü onlar adına paylaşabildikleri belirtilerek, bazı tarihsel örneklerde olduğu gibi orduya komuta edemedikleri, adlarına para bastıramadıkları ve Cuma hutbelerinde isimlerini okutamadıkları ifade edilmektedir. Hem Avrupalı hem Osmanlı kadınlarının hamilik projelerini meşrulaştırırken tarihsel kadın kimliklerine vurgu yaptıkları ileri sürülerek, batıdaki kadınların çoğunun “Hıristiyanlığın koruyucu analığı” rolüne soyundukları, 4.yüzyılda Vestina’nın yaptıklarıyla 1598’de bir Cizvit yurdu yaptıran İsabella della Rovere’nin karşılaştırılmasıyla vurgulanır. Özellikle Fransa kraliçeleri Catherine de Medici ve Marie de Medici’nin inşa ettirdikleri yapıların bezemesinde izledikleri program da burada tartışılır. Osmanlı valide sultanlarının yaptırdıkları eserlerin kitabeleri veya vakfiyelerinde kendilerini kah Hz. Muhammed’in ilk eşi ve ona ilk inanan kişi olan Hz. Hadice veya Abbasi halifesi Harun Reşid’in eşi Zübeyde’ye ya da “zamanının Fatıma’sı, Ayşe’si, Merye’mi” gibi ifadelerle dinî kimlikli kadınlara, kâh Sebe Melikesi Belkis gibi efsanevi kraliçelere benzettikleri gözlenir. Osmanlı kadınlarının da tıpkı erkekler gibi selefleriyle mimari alanda bir rekabete giriştikleri iddiası, Hadice Turhan’ın Eminönü’nde yaptırdığı L plânlı çarşının Kösem Sultan’ın yaptırdığı hana giden ana yollardan birini kesmesi örneğiyle kanıtlanmaya çalışılır. Valide sultanların külliyelerinin çoğunun Üsküdar’da toplanmış olması da böyle bir rekabetle açıklanır. Avrupa’da erkek hamilerin kamu yapıları, heykeller ve resimler sipariş ettikleri, kadınların ise daha çok konut, kilise ve şapellerin baniliğini yükledikleri belirtilir. Osmanlı’da özellikle 16.yüzyıldaki anıtsal kadın külliyelerinin hükümdarların eşleri veya kızları tarafından yaptırıldıkları belirtilerek, harem mensubu diğer kadınların da (Canfeda Hatun gibi) eserler yaptırabileceği ileri sürülmektedir. Hatta Safiye Sultan’ın Mekke-Medine hac yolu üzerindeki su yollarının yapım ve onarımıyla ilgili 25 Ocak 1639 tarihli vakfiyesinin Valide Sultan olmadan, hasekilik döneminde hazırlandığı belirtilirse de, burada kronolojik bir hata olduğu açıktır. Zira Safiye Sultan 1595 yılında eşi III. Murad’ın ölmesi ve oğlu III. Mehmet’in hükümdar olmasıyla valide sultan olmuştur. Safiye Sultan’ın, oğlu III. Mehmet’in 1603’te ölümüyle Eminönü’ndeki külliyesinin tamamlanmasından vazgeçip, Kahire’de Darüssâade Ağası Osman Ağa’nın camiini devralıp, tamamlatarak kendi adını vermesi yeterince sorgulanmamıştır. Anlaşılan payitahta bir yapı inşa ettirmenin kesinlikle bir iktidar simgesi

olduğu yerleşik bir kanaate dönüşmüştür. Valide sultanların mimarlığı himayelerinin, ölmüş eşlerinden değil, hükümdar olan oğullarından kaynaklandığı, kitabelerin çoğunda kocalarının değil, hükümdar olan oğlunun adının geçmesine bağlanarak ileri sürülür. Hanedan mensubu kadınların eserlerinde geçmiş hayatlarından veya memleketlerinden hiçbir iz bulunmadığı kaydedilerek, batılı hemcinslerinin eserlerinde farklı bir düzenlemenin olduğu, Fransa kraliçesi Marie de Medici'nin, Luxemburg sarayının Floransa'da Pitti Sarayına benzetilmesini istemesiyle açıklanır. Mimari projelerinin mali kaynakları bakımından Osmanlı kadınlarının Avrupalı kadınlardan daha avantajlı oldukları belirtilerek, bu kaynakların hükümdar tarafından kendilerine verilen has ya da tumarların vergi gelirleri, hazineden aldıkları maaşlar ve aldıkları çeşitli armağanlar olduğu kaydedilir.

Kitabın dördüncü bölümü “Çanakkale Boğazını Savunmak: Seddülbahir, Kumkale ve Turhan Sultan'ın Mirası” başlığını taşır. Yazar, Hadice Turhan Sultan'ın Çanakkale boğazının iki yanına yaptırdığı Seddülbahir ve Kumkale'nin inşaatının 1658 yılında başlamış olduğu kanaatine vardığını belirterek, kimi tarihî belgelerde kalelerin Valide Sultanın şahsi servetiyle yapılmış olduğunun kaydedildiğini ileri sürer ve kalelerin Venediklilerin boğaza tecavüzlerini önlemek için inşa edildiğine dikkat çeker. Özellikle Avrupa'da kale inşa ettirmenin erkeklere özgü bir “cinsiyetlendirilmiş mimarlık” eylemi olduğuna değinen yazar, Avrupa'da kale inşa ettirip sur onartan kimi prenses ve kraliçelerden bahsederek, Osmanlılarda da kale inşasının ülkeler fethetmek gibi hükümdarlara özgü bir eylem olarak algılandığını ileri sürer ve bu anlayışın Turhan Sultan vakfiyesine “Büyük İskender” benzetmesiyle yansıtılmış olduğunu belirtir. Çanakkale Boğazı'nda Bizans ve Erken Osmanlı döneminde yapılmış kimi kalelerden bahsedilip Fatih'in yaptırdığı Kilitbahir ve Kale-i Sultaniye'nin inşa ve mimari özellikleri anlatılır. Turhan Sultan'ın yanındakilerle Çanakkale boğazına 1659 sonbaharında yaptığı gezinin kalelerin açılışını yapmak için değil, inşaatı teftiş amaçlı olduğu ileri sürülür. Kalelerden Seddülbahir'in 1997 yılına kadar donanma üssü olarak kullanıldığı, günümüzde ise askeri bölge olmaktan çıkarılıp restore edilmeyi beklediği, Kumkale'nin ise hâlâ deniz üssü olarak kullanıldığı ifade edilir. Seddülbahir Kalesi'nin I.Dünya savaşında çok harap olduğu, 19.yüzyılda iç mekânlarına subay kışlası vs. gibi yeni birimlerin eklendiği, bazı görsel belgeler ve itilaf devletlerine mensup askerlerin mektuplarından hareketle ileri sürülerek, kalede yapılan onarımların düşman donanmalarının verdiği hasarlardan değil, iklim şartları ve depremlerden kaynaklandığına dikkat çekilerek kalelerin, çeşitli yapılarıyla fiziksel tasvirleri yapılmıştır. Boğazın Asya tarafına inşa edilen Kumkale'nin Seddülbahir Kalesi kadar heybetli olmadığı, Troya harabelerinden alınmış taşlarla yapıldığı ve üç hektarlık bir alanı kapladığı belirtilir. Kale duvarlarının dışında sonraki dönemlerde inşa edilmiş bir çifte hamam, çeşme ve cami bulunduğu dikkat çekilerek, Turhan Sultan vakfiyesinde bir hamamdan bahsedilmesinden hareketle bu çifte hamamın kaleyle birlikte inşa edildiği ileri sürülmektedir. Kale içinde inşa edilmiş olan camiden günümüze herhangi bir bakiyenin kalmamış olduğu kaydedilmektedir.

Yazar çeşitli tarihî kaynaklardan kale projesinin hesaplarından Ankebut Ahmet Paşa'nın sorumlu olduğu, mimarının ise dönemin hassa mimarı Mustafa Ağa olabileceğine dikkat çekerek, Hadice Turhan Sultan'ın kalelerin bitmiş halini 1661'deki Gelibolu ziyaretinde ya da mimarın kendisine sunduğu maketten görmüş olabileceğini ileri sürmektedir. Turhan Sultan'ın vakfiyesinde kalelerin içinde büyük bir cami, iyi bir mektep, hamam, evler, dükkânlar ve çarşıların bulunması gerektiğinin kaydedilerek neredeyse küçük bir şehir inşasının amaçlandığı ifade edilmektedir. Her iki kalenin de 17.yüzyıl Avrupa kalelerinde bir yenilik olarak görülen üçgen burçlardan yoksun olarak inşa edildiği belirtilerek, bunun batılı inşa tekniklerinin benimsenmemesinden değil, mali kaynakların yetersizliğinden kaynaklanmış olduğuna dikkat çekilir. Turhan Sultan'ın bu iki kaleyi inşa ettirerek imparatorluğun koruyucusu sıfatını kazandığı vurgulanır.

“Başkente İnşaat: İstanbul Yeni Valide Külliyesi” başlığı kitabın beşinci bölümünü oluşturur ve Eminönü'nde cami, türbe, Mısır çarşısı, sıbyan mektebi, sebilhane ve Hünkâr Kasrı'ndan oluşan külliye ele alır. Külliyenin inşasına Valide Safiye Sultan tarafından 1597 yılında başlanmış, ancak III. Mehmet'in ölümüyle Safiye Sultanın valideliği sona ermiş ve inşaat yarım kalmıştır. Turhan Sultan, sadrazam Köprülü Mehmet Paşa'nın Cerrah Paşa Cami'i'ni onarması tavsiyesini dikkate almayıp, mimarbaşının önerisiyle 1661 yılında Safiye Sultan'ın yarım kalan külliyesini tamamlatmaya karar verip, külliye çevresindeki Yahudi yerleşiminin istimlâkine girişmiştir. İstimlâk karşılığında mülk sahiplerine mülk değerinin iki katı ödeme yapıldığı ve Nasuh Ağa'nın bina eminliğine getirildiği kaydedilir. Külliyenin Safiye Sultan zamanındaki birinci inşa aşamasından bahsedildikten sonra, Turhan Sultan dönemindeki ikinci aşamada, daha çok mülklerin istimlâkine karşılaşılan sorunlar anlatılarak, kamulaştırmaların bir ölçüde Eminönü'nün “fethi” anlamına geldiği ve semtin ve servetin Müslümanlaştırıldığı savunulur. Bu Müslümanlaştırma eylemi, cami iç mekânında bulunan ve Haşr suresinden ayetleri içeren bir yazıtla ve surenin anlam bütünlüğü içinde Hz. Muhammed zamanında Yahudi Nadiroğulları kabilesinden toprakların alınmasıyla eş değerde görülür. Devrin siyasal retoriğinin de bu uygulamayı desteklemiş

olduğu belirtilir. Cami 31 Ekim 1665 yılında ibadete açılmış, törende Turhan Sultan, oğlu IV. Mehmet'in de dahil olduğu davetlilere ve mimarbaşı ve bina eminine muhtelif hediyeler vermiş, toplanan kalabalığa da altın para saçmıştır. Turhan Sultan, neredeyse yarım asır terk edilmiş bu projeyi sahiplenip tamamlatarak bir "fetih" eylemi gerçekleştirmiş, Safiye Sultan dönemindeki uygulamaları "zulmiye" olarak gören Osmanlı eaydınının gözünde, yapılan işin "adliyye" olarak yorumlanmasını sağlamıştır. Caminin mimari özellikleri anlatılarak, 1597'deki ilk projesiyle tamamlanmış biçimi arasında ilişki kurulacak belgelerin olmadığı belirtilir. Cami'nin Sinan yapısı Şehzade Cami'in'den (1548) beri bilinen bir plâna sahip olduğu, deniz kenarında bir platform üzerinde inşa edilmesi ve kubbesinin dikeyliğinin vurgulanmasıyla, tepelere inşa edilmiş yapılar kadar manzaraya hakim bir görünüme sahip olduğu kaydedilerek, plân benzerliği olan Sultan Ahmet Camisiyle bazı açılardan karşılaştırması yapılmıştır. Cami içini süsleyen 17. yüzyıl İznik çinilerinin 16.yüzyıl örnekleri kadar göz alıcı olmadıkları ve özellikle hünkâr mahfilinde Fetih suresinin seçilmiş olmasının av merakı yüzünden yılın çoğu zamanını Edirne'de geçiren IV.Mehmet'i askeri seferlere teşvik amaçlı olduğu ileri sürülür.

Caminin güneydoğu köşesinde yer alan hünkâr kasrı, kıyıdaki deniz surlarının kulelerinden biri üzerine inşa edilmiştir ve yazara göre bulunduğu yerden külliye'nin tüm yapılarını, Haliç'i, Boğaz'ı ve hatta Topkapı Sarayı'nı görebiliyor olmasına bakılırsa yer seçimi rasgelelikten uzak, bilinçli bir tasarımıdır. Üç katlı olarak tasarlanan yapıya rampalı bir yoldan ulaşılmakta, caminin doğu cephesindeki galeride bulunan bir geçitle de kasırdan mahfile varılmaktadır. Kasrın içinde duvarların ve yaşmaklı ocakların çinilerle bezeli oldukları, kabul odası mekânının ahşap kubbesinin de boyalı nakışlarla süslenmiş olabileceği varsayılmaktadır. Kasrın ahşap kubbeli tavanlarının, içerdeki zengin çini süslemelerin Edirne Sarayı'ndaki Kum Kasrı'nın bezemeleriyle benzerliği vurgulandıktan sonra, 1667'de yapıldığı belirtilen Kum Kasrı'nın cami hünkâr kasrını etkilemiş olduğu ileri sürülür ki, bu bir tercüme hatası olmalıdır. Zira 1665 yılında tamamlanan Hünkâr Kasrı'nın Kum Kasrı'na model olması daha mantıklı bir sonuçtur.

Külliye'yi oluşturan yapılardan türbenin merkez bölümünün 1661-65 arasında inşa edildiği, Havatin Türbesi denilen bölümün de 18.yüzyılda eklendiği belirtilerek, yapının İstanbul'da pek çok hanedan üyesinin defnedildiği bir mezar yapısına dönüştüğü ifade edilir. Merkezde diğerlerinden daha büyük biçimde Turhan Sultan'ın sandukasının yer aldığı türbenin bazı duvarlarında 19. yüzyılda yapılmış ve cennet manzaraları olarak adlandırılmış duvar resimlerinin bulunduğu belirtilir.

Külliye'nin parçası olan han, caminin batı tarafında bulunmaktadır ve L biçiminde bir plâna sahiptir. Han, inşa edildiği yıllarda Valide Çarşısı veya Yeni Çarşı adıyla anılırken, Eminönü limanına gelen tahıl, baharat ve diğer ithal malların Güney Akdeniz'den sağlanmasından hareketle zaman içinde Mısır Çarşısı olarak adlandırılmıştır. Dört büyük, iki küçük kapısı ve toplam 82 dükkândan oluşan çarşının 1664'de tamamlanmış olabileceği belirtilerek, diğer külliyelerde görülen imaret-aşhane, medrese gibi masraf gerektirecek yapılardan kaçınılıp, gelir getirecek bu hanın inşa ettirildiğine dikkat çekilmektedir. Bin altı yüz doksan - 1706 yılı masraf defterlerinde darülkurra, medrese ve darülhadis gibi yapılara yönelik gider kayıtları bulunmasına rağmen vakfiyede bu yapılardan bahsedilmediği belirtilir. Turhan Sultan'ın Yunanistan'da Thebai'de (İstife) de bir han yaptırmış olduğundan bahsedilirse de yapı sultanın banilik eylemi içinde detaylıca ele alınmamıştır. Bu bölüm külliye'nin diğer küçük ölçekli yapıları olan muvakkıthane ve sebihanenin anlatımıyla bitirilmiştir. Bölüm sonunda ek olarak verilen vakfiye rakamlarından anlaşıldığına göre külliyyede günlük 2669 akçe karşılığında 265 görevli bulunmaktadır.

Kitabın son bölümü olan "Devletin Direği: Mimarlık, Eylemlilik ve Kendini Temsil" başlıklı kısmında banilerle mimarlar arasında projeler üzerine gerçekleştirme ihtimalli görüşmeler hakkında bilgi verilmiş, dönem mimarlarından Kasım Ağa'nın sonu hazin biten yaşam öyküsünden anekdotlar aktarılmıştır. Kitapta anlatılmış olan iki kalenin ve İstanbul'daki külliye'nin Hadice Sultan'ın "devletin koruyucusu" ve "devletin direği" gibi unvanlarla anılmasını sağlamış anıtlar olduğu vurgulanmıştır.

Bölüm sonlarına metin içinde geçen kimi yazışmaların orijinal belgeleri ve transkripsiyon metinleri eklenmiştir. Lucienne Thys-Şenocak'ın büyük oranda doktora tezinden hareketle hazırladığı bu kitap, kuru bir mimari tasvirin çok ötesinde, zengin kaynaklarla beslenmiş, disiplinlerarası bağlantıları yakalamış ve hatta özellikle Avrupa örnekleriyle karşılaştırmalarda bulunmuş özgün bir çalışmadır. Kitap toplumsal cinsiyet ve mimarlık alanında bundan sonra yapılacak çalışmalar için sık sık referans verilecek model bir yayındır.